

Verslag van de boerderij over het jaar 1916.

Was de winter tot 2 Januarius mild en kalm, op den 1sten dag van het nieuwe jaar kwam, daarin, in zooverre verandering dat tegen den avond een stormachtige wind opzette, uit het zuidwesten, terwijl het buitenwater tot half den omringdijk kwam. Dit wilde weer hield vele dagen in afwisselende sterkte aan. Daarbij viel er soms veel regen, hetgeen het binnenwater zoo enorm deed stijgen, dat de lage landen, meren geleken, terwijl in Kunnigcoo enkele binnenpolders overstromden. Den 13^{den} Jan hadden we eenen zwaren storm, te verduren, uit het N.W. en N., waardoor het zeewater tot aan den kruin van den dijk stond.

Deze stormen hebben voor 'vaderland erge gevolgen gehad. Vooral de Zuiderzeepolders hebben erg geleden, welke catastrofes teweeg brachten. Veel vee en zelfs menschen zijn omgekomen. Het eiland Marken is deels verzonken en in 't water gespoeld. Sommige dorpen zijn totaal verwoest, vele menschen zijn geruïneerd. Ook onze dijken hadden het zwaar te verantwoorden.

Den 13^{den} Jan. geeft Montenegro zich aan de Oostenrijkers over. Het leger wordt grootendeels ontwapend terwijl een klein deel naar Albanië is gevlucht. De vorst wijkt naar Frankrijk uit.

Vanaf Jan. tot de eerste helft van Febr. blijft het buitengewoon zacht weer. Er valt weinig regen, doch de lucht is erg vochtig. Den 14^{den} Febr. sneeuwbuien met onweer. Nachtvorsten komen slechts weinig voor. Den 16^{den} veel regen en zware storm, uit het zuidwesten. Dit weer bleef eenige dagen aanhouden, terwijl het 's nachts vroom. Den 20sten en de daaropvolgende dagen was het prachtig, den 22sten echter zette de wind op, welke overging in een sneeuwstorm. Het was erg koud. Steeds bleef dit weer aanhouden. Erge nachtvorsten en nu en dan wat sneeuw. Vooral den 8sten en 11^{den} Maart was het erg koud met veel sneeuw. De hierop volgende dagen waren zoel en mistig. De sneeuw was spoedig weer weg. Drogen deed het heel weinig, doch door den zeer lagen waterstand was de grond reeds wat opgedroogd. Den 20sten Maart hebben we een perceel mosterd gezaaid. Dit ging, doch droog was het nog niet.

Was de aandacht eenigen tijd iets verslapt aangaande den oorlog, in den laatsten tijd echter zijn alle gedachten weer hierdoor in beslag genomen. De vreeselijke deutsche bestormingen bij Verdun op de Fransche linies

Historische & Meteorologische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma legt op deze pagina een van de beroemdste natuurrampen én een van de bloedigste veldslagen uit de moderne geschiedenis vast:

- **De Watersnoodramp van 1916 (13-14 januari 1916):** De auteur beschrijft de beruchte stormvloed die Noord-Nederland trof. Terwijl in Groningen de dijken ternauwernood hielden, braken rond de Zuiderzee de dijken op tientallen plaatsen door. Grote delen van Noord-Holland stonden onder water en het eiland Marken liep inderdaad grotendeels onder, met tientallen doden en enorme veesterfte tot gevolg. Deze ramp was de directe aanleiding voor de latere bouw van de Afsluitdijk en de Zuiderzeewerken.

- **Capitulatie van Montenegro (januari 1916):** Allersma noteert heel accuraat het militaire succes van de Centralen op de Balkan, waarbij het koninkrijk Montenegro na een Oostenrijks offensief capituleerde en koning Nicolaas I naar Frankrijk vluchtte.
- **De Slag om Verdun (begonnen 21 februari 1916):** In de laatste alinea refereert de auteur aan de start van de bloedigste uitputtingsslag aan het Westfront. Het Duitse leger begon hier een gigantisch offensief om het Franse leger bij de vestingstad Verdun letterlijk "leeg te bloeden".

doet ons, dag aan dag naar berichten, uitzien. Tot dusver echter is deze voorste_
ling vruchteloos gebleven. Thans is ook Portugal aan de zijde der geallieerden
toegetreden. In ons land wordt de toestand steeds ongunstiger. Meer en meer
worden we door Duitsland en Engeland ingesloten. Levensmiddelen, voor
mensch en dier worden steeds krappere en zeer duur. Invoer van buiten wordt
steeds meer bemoeilijkt. Vooral de laatste dagen van Maart zijn zeer ont_
moedigend, toen eenige groote hollandsche schepen, door nog onbekende
torpedo's zijn vernietigd. De groote scheepvaartmaatschappijen durven
hunne schepen niet meer laten varen. Iedereen denkt zwijgend aan de toe_
komst, wat die ons nog zal geven.

Tot den 23sten Maart hielden we vrij goed weer, zodat we reeds eenige
perceelen konden zaaien. Door de strenge nachtvorsten werd de bovengrond
droog. Den 25sten viel er vrijwel sneeuw en waren de laatste dagen van Maart
stormachtig met sneeuwbuien en regen. Den 31sten begon het weer te drogen
en was het begin April prachtig weer, zodat we den 1sten weer konden zaaien.

Den 31sten Maart is de oorlogstoestand voor ons land zeer kritiek. Ge_
lukkig gaat de bui eerst weer voorbij, doch in de handel en geldmarkt is
het nog eenigen tijd van invloed.

Het prachtig drogend weer houdt aan, bij afwisseling zonnig en
warm, soms winderig en koud. Het zaaien gaat thans uitstekend en is
den 8sten April, behalve bieten en aardappelen, afgelopen. Den 11^{den} April kregen
we regen en hielden we een tijdlang erg koud, nattig weer met onweersbuien
en hagel. De hierop volgende dagen waren iets milder, doch viel er zeer
veel regen. Den 21sten April begon het op te klaren, het werd prachtig drogend
weer, later met sterke N.O. wind. Het is groeizaam, zodat in de laatste
dagen reeds heel wat vee in de weide kwam. Het zomerkoren staat reeds in
de rijen en staat vrij goed. Het winterkoren en karwij groeit eveneens goed.

Den 1sten Mei wordt de midden-europesche tijd ingevoerd, tenge_
volge de klokken 's nachts om 12 uur een uur worden vooruitgezet. Als reden
hiervan wordt opgegeven, zuinigheid in het verbruik van licht. Eveneens
wordt weer oorlogsbrood gebakken. De voedingsvoorraden verminderen.

In de oorlogstoestand is overigens weinig verandering gekomen.
Den 6^{den} Mei passeert uit het zuiden een luchtschip, steeds stijgende, tot

- **Portugal treedt toe tot de Entente:** De auteur noteert de formele oorlogsverklaring van Duitsland aan Portugal in maart 1916 (na de inbeslagname van Duitse schepen in Portugese havens), waarmee Portugal officieel aan de zijde van de geallieerden ging meevechten.
- **De torpedering van Nederlandse koopvaardij schepen:** De passage over de "grote hollandsche schepen" verwijst naar een zwarte week in maart 1916 voor de Nederlandse scheepvaart. Onder andere de legendarische passagiersstoomboot *SS Tubantia* van de Koninklijke Hollandsche Lloyd en het vrachtschip *SS Palembang* werden kort achter elkaar door Duitse U-boten getorpedeerd. Dit leidde tot de hierboven genoemde enorme diplomatieke crisis ("oorlogstoestand voor ons land zeer kritiek") en legde de Nederlandse zeevaart tijdelijk volledig lam.
- **Invoering van de Zomertijd (1 mei 1916):** Dit is een schitterende cultuurhistorische notitie. Allersma beschrijft hier de allereerste keer dat in Nederland de **zomertijd** werd ingevoerd (door hem de "midden-europese tijd" genoemd). Duitsland was hier in april 1916 mee begonnen om tijdens de oorlogsjaren kolen en kunstlicht te besparen, en het neutrale Nederland volgde direct op 1 mei om economische en logistieke redenen.

ze in N.O. richting in de wolken verdween.

Het koren houdt zich uitstekend, ofschoon wel wat erg drogend, zodat de fijne zaderijen niet kunnen opschieten. Den 6^{den} Mei kregen we een sterke onweersbui, welke ons wat regen bracht. Ook hierop volgde weer droog, mooi weer, totdat er den 14^{den} opnieuw regen kwam, tengevolge van matig onweer. Ook volgde weer mooi drogend weer met koele nachten. Het koren schiet vrij vlug op, zodat er te weinig werkkrachten waren voor het wieden. Gras en klaver leveren veel weide. Den 27sten en 28sten Mei viel er veel regen uit het Noorden. Alle werkzaamheden staan stil. Het land is zeer nat. Gelukkig volgden hierop frissche, droge dagen, zodat alles spoedig zijnen gang weer kan gaan. De weiderijen zijn er door de natte en koude niet beter op geworden. Overigens houden de gewassen zich goed.

Hadden de oorlogspartijen elkaar in den laatsten tijd een oor naar vrede gepolst? Het bleek echter dat beiden de winnende partij wilden zijn. De centralen willen thans de wereld zeker laten zien dat zij nog kracht bezitten. De laatste dagen hebben ze hunne tegenpartij gevoelige slagen toegebracht. Het Oostenrijksche leger is Italië binnengerukt en schijnt daar groote overwinningen te behalen. Den 31sten Mei en 1sten Juni hebben de Duitschers den Engelschen in een groote zeeslag bij Skagerrak gevoelige verliezen toegebracht. De Engelsche vloot verloor hier 5 zijner grootste oorlogsschepen en pl.m. 15 kleinere. Ook de Duitschers hadden er eenige schepen bij ingeschoten.

Waren de 1ste dagen van Juni goed, al heel spoedig begon het weer te regenen met vele buien, soms gemengd met kleine hagel. Sedert meer dan een week regent het dag aan dag. Enkele dagen viel er veel water. De wiederey gaat zeer slecht. De weiderijen hebben zeer te lijden. Den 11^{den} Juni is het droog, doch de lucht staat slecht. De volgende dagen was dan ook zeer slecht. Er viel geweldig veel water met N.O. wind. Den 15^{den} begon het iets op te klaren, ofschoon het nog geen enkelen dag droog bleef. Men kon deze week echter geregeld doorwerken. Het koren wordt ook te groot om met vochtig weer erin te werken, zodat de werkzaamheden zich meer tot de

bieten bepalen. Tegen den laatsten dag hadden we enkele dagen goed weer, afgewisseld met zeer slechte dagen. Den 24sten en 27sten Juni veel regen. Langzamerhand laat het zich ongunstig aanzien, de beste percelen gaan reeds tegen de grond. Dit natte, meest zoete weer blijft steeds aanhouden.

Historische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma toont zich hier wederom een uitstekend geïnformeerde kroniekschrijver van de beslissende militaire operaties in het voorjaar van 1916:

- **Het Oostenrijkse offensief in Italië:** De auteur doelt op de *Strafexpedition* (de Slag bij Asiago) in mei 1916. Het Oostenrijks-Hongaarse leger startte een zwaar onverwacht offensief in de Alpen en brak aanvankelijk diep door de Italiaanse linies heen, wat in Italië tot een politieke crisis leidde.
- **De Zeeslag bij het Skagerrak (31 mei - 1 juni 1916):** Dit is de beroemde *Slag bij Jutland*, de grootste zeeslag van de Eerste Wereldoorlog tussen de Britse en de Duitse vloot, die zich relatief dicht bij de Deense en Nederlandse kust afspeelde. Allersma noteert heel accuraat dat de Britten numeriek zwaardere verliezen leden (waaronder drie grote slagkruisers), waardoor Duitsland de tactische overwinning opeiste, hoewel de Britten de strategische controle over de Noordzee behielden.

Geen dag of er valt meer of minder regen. Den 11^{den} Juli hebben we een perceel vlas moeten plukken. Ook nu nog blijft het regenen, doch wordt het thans koeler met meer wind. Het hooi is langzamerhand zoo goed als 't ging binnen gekomen. De karwij, welke den 1sten en 3^{den} Juli machinaal gezicht is en thans in het schaaf is, bijna klaar om ingehaald te worden, terwijl de gerst met een paar dagen rijp is. De weiderijen hebben veel geleden door de natte. Er groeit vrijwel genoeg, doch er wordt veel vertrapt. Dit weer hielden we tot den 19^{den} Juli. Toen begon het op te klaren met mooie, donkere dagen en zachte N. wind. Heel vlas werd thans geplukt, de gerst gezicht en de karwij ingehaald. Dit mooie weer bleef Juli door tot een groot deel van Augustus aanhouden. Regen viel weinig of heelemaal niet. Het ploegen gaat prachtig. Den 5 Aug is de gerst binnen. De tarwe, haver en erwten rijpen zeer langzaam.

Het algemeene offensief der geallieerden is reeds eenigen tijd begonnen. Hier en daar met succes. Vooral de Russen zijn vrijwel opgeschoten, terwijl de Franschen en Engelschen ook iets, in België zijn vooruitgekomen, doch vlug gaat het niet. De positie der centralen is er echter niet beter op geworden. Vooral schijnt er in de midden-Europesche landen veel gebrek te komen aan voeding. Ook wij komen steeds meer door de engelsche blokkade in 't gedrang. Alles wordt steeds schaarser en zeer duur. De gerst, tarwe, haver en rogge wordt door de regeering in beslag genomen voor 14; 15; 13 en 11½ ct. per kg. Daar de opbrengsten zeer laag waren van sommige produkten, vooral gerst, is de distributieprijs niet extra loonend, aangezien de produktiekosten reusachtig zijn gestegen. Vooral werkkrachten en kunstmeststoffen zijn zeer gestegen.

Tot den 14^{den} Aug. bleef het droog. Op dien datum viel er vrijwel regen en bleef het de volgende dagen nattig met onweersbuien en erg broeierig. Alhoewel

niet te rijp, worden mosterd, tarwe en erwten gezicht. Vooral voor de eersten is het slecht weer. De 2de helft van Augustus bleef zeer slecht. Dag aan dag regen, zodat het oogsten slecht gaat. Den 30sten stormachtige wind uit het N.O. met geweldig veel water, waarvan de havers zeer hebben geleden. September gaf niet veel beterschap, ofschoon er tusschenbeide eenige mooie dagen op elkaar volgden. Het oogsten en inhalen ging onregelmatig, doch kon in de mooie dagen goed binnenkomen, terwijl we in de gelegenheid waren eenige percelen van 't land af te dorschen. Wel de droge dagen hadden we sterke tot soms

Historische & Agrarische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma toont zich op deze pagina een messcherp waarnemer van het beslissende oorlogsjaar 1916:

- **Het Algehele Geallieerde Offensief:** De auteur doelt op de gelijktijdige, reusachtige geallieerde offensieven van de zomer van 1916. De russen braken spectaculair door met het *Brusilov-offensief* (juni-september), terwijl de Britten en Fransen aan het Westfront de bloedige *Slag aan de Somme* lanceerden (begonnen op 1 juli).
- **Voedselnood en de Engelse Blokkade:** Door de knellende maritieme blokkade van de Britse marine raakte de invoer van overzeese goederen naar het neutrale Nederland nagenoeg verlamd. Allersma noteert heel accuraat de extreme prijsstijgingen van schaarse productiemiddelen ("werkkrachten en kunstmeststoffen") en de gedwongen rantsoenering door de Nederlandse overheid ("door de regeering in beslag genomen").
- **Slecht Oogstweer:** De meteorologische omslag eind augustus 1916 [1] met zware stormen en wolkbreuken ("geweldig veel water") bracht de Groningse akkerbouwers in grote logistieke problemen, waardoor de haver op de velden zwaar beschadigd raakte.

stormachtige tegenwind, zodat vele hokken en klaverruiters omsloegen. Dit onregelmatig weer hield bijna geheel Sept. aan. Na den 20sten hadden we eenige mooie dagen en kon het laatste koren ingehaald worden, zodat den 27sten alles onder dak hadden.

Behalve veel opslag van onkruidzaden, werd er met ploegen om kweek te vernielen, weinig succes behaald.

Ook den oorlog staat het nog altijd zeer kritiek. Roemenië is thans bij de geallieerden gevallen, terwijl Griekenland totaal in handen der entente is vervallen. Thans zijn nog slechts 6 europeesche staten buiten den krijg, nl. Spanje, Zwitserland, de drie noordelijke landen en Holland. Door de sterke krachten der geallieerden worden de middenstaten steeds meer in 't nauw gebracht, of schoon ze zich steeds nog krachtig verdedigen.

We hielden tot den 4^{den} Oct. mooi weer, doch den 5^{den} werd het weer regachtig, hetgeen eenigen tijd aanhield. Het zaaïen ging met horten en stooten en was den 14^{den} afgelopen. Het bleef steeds nattig met stormachtigen wind, meest uit het zuidwesten, totdat het den 19^{den} opklaarde, waarop het kalm werd met vrij erge nachtvorsten.

Het bietenrooien, en herfstploegen is in vollen gang en gaat tamelijk vlot alhoewel de grond zeer leemig en taai is. De gemaaide stoppelklaver is op

ruiters flink doorgewaait en goed droog geworden, ofschoon het niet rijpen wil. Den 19^{den} Oct. hebben we hiervan ingehaald. Het herfstweer bracht verder bij afwisseling meer of minder nattige dagen, uitgezonderd nu en dan, een enkelen mooien dag. Nachtvorsten kwamen later weinig voor. Ging het bietenrooien eerst vrij vlug, later in Nov. ging dit veel minder. Het ploegen ging vrij goed en was half Nov. afgelopen, uitgezonderd enkele perceelen bietenland en dergelijke late produkten als witte kool en knollen. Hadden we nadien eenige mooie dagen, den 18^{den} Nov. begon het te vriezen, den 19^{den} stormachtige wind uit het oosten en erg koud. Den 20sten sneeuwstorm, zodat thans in een paar dagen alles sneeuw en ijs was. Veel vee loopt nog in de weide en moet overhaast gestald worden. Vrij groote partijen bieten liggen nog op het land en in hoopen. Vele werkzaamheden zijn nog onafgedaan. Slechts een paar dagen hielden we dit winterweer. Spoedig was alles weer verdwenen en kon men de werkzaamheden weer hervatten. Den 30sten Nov. begon het opnieuw te vriezen, echter matig bij kalmen zuidoosten wind. Ook thans was de vorst spoedig weer verdwenen.

Historische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma vat de geopolitieke escalaties op de Europese slagvelden in de nazomer en herfst van 1916 uitstekend samen:

- **Roemenië sluit zich aan bij de Entente:** Het Koninkrijk Roemenië verklaarde op 27 augustus 1916 de oorlog aan Oostenrijk-Hongarije en voegde zich bij de geallieerden. Dit opende een groot nieuw front, al werd het land al snel door een tegenoffensief van de Centralen zwaar in het nauw gebracht.
- **Griekenland en het Nationale Schisma:** De opmerking dat Griekenland in handen van de Entente is gevallen, weerspiegelt de interne Griekse crisis van 1916. De geallieerden dwongen de pro-Duitse Griekse koning tot concessies en installeerden in feite een pro-geallieerde tegenregering onder Venizelos in Thessaloniki.
- **"Slechts 6 europeesche staten buiten den krijg":** Een indrukwekkende statistische observatie die de werkelijke schaal van de *Wereldoorlog* toont. Allersma telt correct Spanje, Zwitserland, Nederland en de drie Scandinavische landen (Denemarken, Zweden en Noorwegen) als de weinige resterende neutrale enclaves op het Europese continent.

De eerste helft van Dec. was zeer kalm. Dag aan dag bijna windstilte met nevelige lucht en Z.O. wind.

Was in 't laatst van Sept. Roemenië bij de geallieerden gekomen, thans in de eerste dagen van Dec. is deze staat reeds voor een groot deel door de centralen onder den voet gelopen. Boekarest is reeds gevallen en het roemeensche leger met de te hulp gekomen Russen gevlucht naar de russische grenzen. Den 11^{den} Dec. wordt door den duitschen Keizer met de andere centrale mogendheden aan de geallieerden een vredesonderhandeling aangeboden. De volgende dagen wordt door de geallieerden hierover wantrouwend gecritiseerd. Den 22sten daarop biedt Wilson, pres. van de Vereenigde Staten van Amerika in nogal krasse uitdrukkingen zijne bemiddeling aan. Eenige dagen wordt over een en ander druk gesproken totdat 2 Jan. alle vredesidealen weer zijn verdwenen,

den dag waarop de geallieerden te kennen geven dat ze over vrede niet willen praten zoolang Duitschland niet totaal is afgerekend. Deze afrekening kan nog wel een poosje duren, wordt de werkelijke toestand thans erger dan ooit, aangezien beide partijen geen genade meer kennen.

Bleef het weer steeds zeer kalm en zacht, den 23sten Dec. stak een storm op uit het oosten met zeer veel regen. Verder bleef het zacht, druilerig tot Jan..

Plantenziekten kwamen dit jaar nogal veel voor. Sommige percelen erwten stierven vroeg af terwijl in vele percelen tarwe de halmdooder vrijwel schade aanrichtte. Menig perceel lag hierdoor recht tegen den grond. In de gerst trad de roest zoo sterk op dat de oogst min of meer mislukte, de opbrengst bedroeg pl.m. 38 h.l. à 52 kg per hl.. Ook in de kanarie kwam veel roest voor, waardoor de opbrengst tevens tegen viel.

Liet het zich met de werkkrachten aanvankelijk slecht aanzien, het_ geen in den wiederstijd ook het geval was, later werd dit beter. Door de slechte weersomstandigheden kon niet vlug genoeg doorgewerkt worden en bleef me_ nig perceel ongewied of veel te laat schoongemaakt. Vooral het bieten op en_ zetten werd veel te laat. Later in den oogsttijd was er steeds volk genoeg om_ dat het koren zeer langzaam rijpte en daardoor zeer langzaam verwerkt kon worden. Men was soms met den tijd verlegen. Eerst in 't laatst van Sept. was de oogst binnen. Ook in den herfst had men voldoende krachten, ook al omdat het weer meewerkte. Tot laat in den herfst kon geregeld doorgewerkt

Historische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma blikt hier in december 1916 terug op een aantal zeer markante politieke en militaire ontwikkelingen in de winter van de Eerste Wereldoorlog:

- **De val van Boekarest (6 december 1916):** Allersma schrijft (abusievelijk als "Boedapest") over de inname van de Roemeense hoofdstad Boekarest door de troepen van de Centrale Mogendheden onder leiding van de Duitse generaal Von Mackensen. Binnen enkele maanden na de Roemeense oorlogsdeelname werd het land nagenoeg volledig onder de voet gelopen.
- **Het Vredesaanbod van Keizer Wilhelm II (12 december 1916):** De auteur noteert heel nauwkeurig het formele Duitse vredesinitiatief dat op 11/12 december via neutrale kanalen naar de geallieerden werd gestuurd. Dit aanbod werd door Groot-Brittannië en Frankrijk resoluut van de hand gewezen omdat Duitsland weigerde zijn bezette gebieden op te geven.
- **De Vredesnota van Woodrow Wilson (18 december 1916):** President Wilson deed een onafhankelijke diplomatische poging en vroeg alle oorlogvoerende naties in krasse bewoordingen naar hun exacte oorlogsdoelen. Zoals Allersma concludeert, strandde deze poging begin januari 1917, waarna de strijd verhardde.

worden. In den winter was er voldoende werk, omdat de dorschmachines steeds door konden werken, omreden door het vele natte weer in den zomer maar heel weinig was afgedorschen. Vlasrepelen was er echter heel weinig, daar 't meeste vlas op stoppel was verkocht. In enkele dorpen als Usquert en Warffum gaf de witte kool inzetterij veel werk.

Ook dit jaar waren de loonen opnieuw gestegen. Vaste arbeiders waren met f 52.- per jaar verhoogd en ontvingen thans f 525.- plus f 10.- vergoeding voor vlasrepelen. Losse arbeiders brachten het misschien iets verder, daar het zichten en bietenrooien duur betaald werd. Niettegenstaande de weersomstandigheden ook thans zeer slecht waren, konden we nog pl.m. 17 H.A. machinaal zichten en binden. De loonregeling was dit jaar 12 Mei tot 1 Aug. 20 ct.; 1 Aug. tot 15 Sept. 25 ct.; 15 Sept. tot 1 Nov. 22½ ct.; 1 Nov. tot 1 Dec. 17½ ct.; 1 Dec. tot 1 April 15 ct.; 1 April tot 12 Mei 17½ ct. per uur. Oogstinhalen 50 ct. per uur. Hooien en hooi binnenhalen, karwij en erwten, schelven 25 ct. per uur, in den oogsttijd voor hooien 30 ct. evenals ook vlasschelven 30 ct.. Stallenschoonen, slootgraven, looetrijvers, vlasaftaweren alles 2½ ct. per uur boven de gewone uurlonnen. Hokken 70 ct. per 100 hok; vlastrekken en binden 75 ct. per 100 schoven. Het zichten werd van f 20.- tot f 30.- per H.A. betaald. Bietenrooien f 60 à f 70.- per H.A.. Ook het stoomdorschen werd hooger betaald, teendeels door de verhooging van het werkvolk, doch ook door de zeer hoge steenkolen-, brand- en olieprijsen. Zomertarief zwaar zand 50 ct.; gerst 35 ct.; haver 30 ct.; karwij 70 ct.; murlon f 10.-, persen f 2.50; wintertarief resp. 47 ct., 32 ct.; 27 ct.; murlon f 7.00, persdraad f 2.25. Behalve mosterd is alles machinaal gedorschen en geperst, nl. 1113 H.L. koren incl. 20 h.l. mosterd; 73708 Kg witstroo en 17657 kg karwij en erwtenstroo. Verder 27 uren dorschen. Buitengewone werkzaamheden hadden dit jaar niet plaats.

De prijzen der produkten waren in 't voorjaar sterk gestegen, de korenprijzen waren door de regeering vastgesteld voor rogge. De prijzen van tarwe, haver en gerst stegen voortdurend tot resp. onbepaalde cijfers. Tegen den nieuwen oogst werd voor haver en gerst tot f 18.- per hl betaald. De fijne zaden bleven zeer hoog, vooral mosterd steeg tot f 110.- per h.l.. Ook ruwe produkten bleven erg duur, zoodat stroo reeds in voorkoop werd verkocht tot f 44.-. Hooi werd veel door de regeering in beslag genomen en betaald met f 50.- voor v.i., f 60 p. voor klaverhooi. Een en ander gaf de_

Historische & Agrarische Context bij deze pagina

- **Witte kool inzetterij:** Dit verwijst naar het grootschalig handmatig inmaken of inkuilen van witte kool (voor de productie van zuurkool). Dit was destijds een arbeidsintensieve winteractiviteit op de Groningse klei waarmee losse landarbeiders in de koude maanden toch een inkomen konden verdienen.
- **Oorlogsinflatie en Exploderende Energieprijzen:** Allersma noteert hier haarscherp dat niet alleen de loonen flink stegen, maar dat ook de energiekosten voor het machinaal stoomdorschen de pan uit rezen. Door de knellende Britse maritieme blokkade was er een acuut gebrek aan geïmporteerde brandstoffen, waardoor "*de zeer hoge steenkolen-, brand- en olieprijsen*" een enorme kostenpost werden voor de boeren.
- **Historische loonstijging:** De loonregeling toont een gigantische sprong ten opzichte van het voorgaande jaar (1915). Het uurtarief in de absolute topmaanden (augustus-september) schoot omhoog van 17 cent naar maar liefst 25 cent per uur. Dit weerspiegelt de enorme inflatie en de schaarste aan goede arbeiders door de aanhoudende militaire mobilisatie.

regeering aanleiding om, het verbouwen van fijne zaden tegen te gaan, door er_ voor te waarschuwen, dat zij de uitvoer zou verbieden. Met den wilzaai werd daarvan echter geen nota genomen. Met den nieuwen oogst werden_ de prijzen van alle korenprodukten vastgesteld, de aanwezige voorraden in beslag genomen. De prijzen waren voor tarwe 15 ct., gerst 14 ct. en haver 13 ct._ per kg. Door den uitvoer te verbieden waren fijne zaden gedaald van maan_ zaad f 35.- , mosterd f 26.- , kanarie f 20.- , karwij f 35.- , erwten f 20.00. Later daalden deze prijzen ongeveer met f 3.- tot f 5.- per h.l. of mud. Zaai korn werd door den rijkslandbouwleeraar gekeurd en dan eenige guldens boven den maxi_ mumprijs verkocht. Voederprodukten werden duur verkocht evenals stroo en hooi Klaverhooi tot f 45.- / f 60.- ; stroo tot f 40.- ; erwtenstroo f 35.- tot f 40.00 ; karwij_ stroo tot f 25.- ; koolstroo en mosterdstroo f 10.- ; gerstehaf f 20 tot f 40.00. Vlas werd op stoppel veel verkocht van f 900 tot f 1200 per H.A. staande op 't veld en alle kosten voor den kooper. Later werd per kg verkocht van 23 tot 30 ct. per kg, le_ vering 't volgende voorjaar. De oliezaden waren erg duur. Koolzaad tot f 28.- ; lijnzaad tot f 35.- . Wel varieerden de prijzen soms een paar gulden per hl., doch afwijkingen en schommelingen waren er niet. Verder zie men tabelle 1916.

Het vee was in den zomer nogal duur, vooral melkvee daar voor de melk pl.m. 10 tot 12 ct. werd ontvangen. In 't opgetrok daalde in prijs, toen bleek dat voederartikelen niet alleen duur, doch voor geen geld te krijgen waren. In de eerste helft van 1916 kostten melkkoeien van f 300 tot f 450.- . Vette koeien 50 tot 60 ct. per ½ kg. Schapen van f 40 tot f 70; Varkens van 45 tot 55 ct. per ½ kg levend gewicht. Paarden worden steeds duurder. Beste werk_ paarden kostten van f 800 tot f 1000.- . Entersuins voor Duitschland van f 500.- tot f 650.- ; veulens van f 300 tot f 450.- . Melk en eieren eveneens hoog resp. 10 à 12 ct. en f 1.50 tot f 2.00 . Gevogelte als gewoonlijk, later bij uitvoer veel duurder, zoodat oude hoender tot f 1.50 ; eenden tot f 3.- en ganzen tot f 12.- per stuk stegen. Behalve het vee, bleven de prijzen nagenoeg gelijk. Vee werd met de staltijd veel goedkooper, d.w.z. niet vetvee doch het weidevee voor 't volgen_ de seizoenen. Omstreeks Januari waren koeien f 50 à f 100.- lager. De reden hiervan is, dat veevoeder niet alleen zeer duur, doch bijna of geheel niet te krijgen is. Handelsartikelen welke voor veevoeder dienen, worden door Engeland steeds meer vastgehouden. S.O. Mais, lijnkoek, kokoskoek enz. zijn

Historische & Agrarische Context bij deze pagina

- **Rantsoenering & Overheidsingrijpen:** Allersma legt de totale transitie naar een oorlogseconomie vast. De overheid stelde maximumprijzen in en nam korenvoorraden in beslag voor de nationale voedselvoorziening. Tevens probeerde men de lucratieve maar minder noodzakelijke teelt van fijne zaden (zoals maanzaad en mosterd) te ontmoedigen door exportverboden in te stellen, waardoor die prijzen direct inklapten.
- **Keuring door de Rijkslandbouwleeraar:** Dit is een prachtig historisch detail over de vroege kwaliteitszorg in de landbouw. Om te garanderen dat er kwalitatief goed zaadgoed beschikbaar bleef voor het volgende seizoen, werd zaaikoren officieel gekeurd door een rijksambtenaar en mocht dit wettelijk wél voor een hogere prijs boven het overheidscapsulum worden verkocht.

- **Het acute Veevoertekort ("voor geen geld te krijgen"):** Door de alsmaar knellende Britse maritieme blokkade op de Noordzee werd de import van krachtvoer (zoals mais en overzeese oliekoeken van lijnzaad of kokos) door Engeland volledig stopgezet ("steeds meer vastgehouden"). Dit leidde in de winter van 1916-1917 tot een enorme crisis in de veehouderij: omdat er simpelweg geen voer was om de dieren de winter door te helpen, stortten de prijzen voor weidevee bij het ingaan van de staltijd volledig in.

zeer schaars en worden door de regeering wergdistribueerd [werd gedistribueerd]. Mais kost pl.m. 10 ct., koeken

25 ct. per kg. Inlandsche voederartikelen zijn weinig te krijgen en eveneens zeer duur. Voederbieten f 16.- ; knollen f 20.- tot f 25.- , bietenloof wordt tot f 100.- per bunder verkocht. Schavel van erwten kosten pl.m. f 22.- per H.A., terwijl afval van alle mogelijke produkten voor veel geld worden verkocht om als voedsel te dienen. Geen wonder dat het vee daarom met den staltijd in prijs daalde. Vooral na Jan. werd dit minder, want hoe verder van de oogst af hoe minder de toestand wordt, te meer daar alles voor de menschen moet worden afgestaan, blijft er voor de veestalt niet veel over.

Veeziekten zijn er niet geweest, behalve op zich zelf staande gevallen en de gewone ziekten als varkensvlekziekte, wrang bij de koeien, maandagziekte bij de paarden (lendentypus) enz. .

Vertimmeringen en of andere buitengewone werkzaamheden hebben niet plaats gehad. Door de omstandigheid dat er te weinig arbeidskrachten zijn, worden zoo min mogelijk werkzaamheden uitgevoerd, buiten het noodzakelijke om. Ook komen de werkkrachten te duur. De groote schuur is aan de Noordzijde met riet gedekt evenals ook het westeinde der bijschuur. Beide schuren zijn gevorst met aschphaltpapier en graas.

De prijzen der landerijen zijn dit jaar aanmerkelijk gestegen. Vooral de huurprijzen zijn zeer hoog en gaan voor 1ste kwaliteit land tot f 160 à f 170 per H.A. . Zelfs slechte gronden, als tusschen Onderdendam en Middelstum de boerderij van Wed. J. v. Bergen f 120.- zijn zeer duur. De kooprijzen zijn, voor de slechte gronden, nóg hooger, als b.v. de boerderij Bolgerdaheerd van de Wed. Kruizenga in de zuiderhorn pl.m. f 1000.- . De beste boerderijen zijn echter zeer duur. Verkocht zijn o.a. Bolgerdaheerd te Warffum 46.22.50 H.A. huur f 200.50 publiek f 61330, later uit de hand verkocht aan gebr. Kamphuis voor f .

De bewoner en mede-eigenaar van bovengenoemde boerderij heeft gekocht de boerderij te Ulrum van de fam. Dijkhuis groot H.A. huur f .

De boerderij van Wed Borgman te Baflo groot H.A. huur f voor f 56000.- .

De boerderij van Wed. J. v. Bergen te Middelstum groot 29.23.10 H.A., huur f 134.50 verkocht voor f 39220.- , koper boerderij met pl.m. 20 H.A. fam. Wiersum, los land J. de Boer.

De boerderij van Wed J.V. Elema te Eenrum werd groot 16.14 H.A., huur f 155.- aan R. Mulder voor f 24700.- , los land 6.35 H.A. huur f 45.- aan J. U. Datema voor f 12125.- .

De boerderij van de fam. Wiersum te Loppersum, Pooland, te Zijldijk, groot 48.24.90 H.A.

- **Wrang en Lendentypus:** Allersma noemt een paar typische oude veeziekten. Met "*wrang*" wordt uierontsteking (mastitis) bij melkkoeien bedoeld. Met "*lendentypus*" duidt hij wederom de gevreesde maandagziekte (spierbevangenheid) bij paarden aan, die de achterhand verlamde.
- **"Gevorst met aschphaltpapier en graas":** Een schitterend bouwkundig detail over de traditionele Groningse boerderijen. De vorst (de nok van het rieten of pannendak) werd waterdicht gemaakt door deze af te dekken met teer-/asfaltpapier en vervolgens te beleggen met levende graszoden ("graas"). Dit hield de wind tegen en voorkom dat het riet op de nok ging rotten.
- **De vlucht in vastgoed en de 'Bolgerdaheerd':** Omdat het papiergeld door de oorlog snel minder waard werd, explodeerden de grondprijzen in Groningen. Allersma noemt specifiek de verkoop van de historische *Bolgerdaheerd* onder Warffum (in de Zuiderhorn).

huur f 400.- , verkocht aan O. v. Weerden voor f 102.000 .

Van dezelfde fam. eene boerderij te Loppersum, groot 37.07.90 H.A., huur f 245.75, verkocht aan K. Ubbens voor f 82.700 . Drie perc. los land samen 20.29.70 H.A. voor f 42.740 .-

De boerderij van de erven Boukema-Iddekinge groot 76.95.80 H.A. met kwel_ der en aanwas, gelegen in de Uithuizerpolder, huur f 540.- verkocht aan P. Bierema voor f 180.180 plus f 18.000 voor de eigendommen .

De boerderij in den Uithuizerpolder van Jan Tielder 24.04.14 H.A. voor f 45.670 .- , aan G. J. Tielder aldaar.

Als verhuurd zijn o.a. te vermelden de boerderij van Hekma te Schouwen, huurprijs f 165 .

De boerderij van Keeres te Pieterburen voor f .

Noordpolder Febr. 1917.

H. Allersma

Historische & Agrarische Context bij deze pagina

- **P. Bierema en de Uithuizerpolder:** De verkoop van de boerderij van de erven Boukema-Iddekinge voor het destijds astronomische bedrag van f 180.180.- laat de enorme waarde zien van polder- en kweldergronden. De koper, **Piet Bierema**, was een zeer bekende en invloedrijke Groningse herenboer die later tevens politiek actief werd in de Tweede Kamer voor de Vrijheidsbond.
- **Schouwen:** Dit verwijst naar de historische boerderijlocatie *Schouwen* (onder den Andel/Warffum), een van de oudst gedocumenteerde edele heerden/heerdsteden in deze regio.
- **Datering (Februari 1917):** Henderikus Allersma sluit de kroniek van het turbulente en natte oorlogsjaar 1916 officieel af in **februari 1917**